

SÉNAT DE BELGIQUE

SEANCE DU 20 JANVIER 1932

Rapport de la Commission de la Justice chargée d'examiner le projet de loi concernant l'incinération facultative des cadavres humains.

(Voir les n°s 131, (session extraordinaire de 1925), 82 (session de 1929-1930) et les Annales parlementaires de la Chambre des Représentants, séances des 26 juin, 3 et 9 juillet 1931; le n° 191 (1930-1931) du Sénat.)

BELGISCHE SENAAAT

VERGADERING VAN 20 JANUARI 1932

Verslag uit naam der Commissie van Justitie, belast met het onderzoek van het Wetsontwerp waarbij de lijkverbranding wordt toegelaten.

(Zie de n^{rs} 131 (buitengewone zitting 1925), 82 (zitting 1929-1930) en de Handelingen van de Kamer der Volksvertegenwoordigers, vergaderingen van 26 Juni, 3 en 9 Juli 1931; n° 191 (1930-1931) van den Senaat.)

Présents : MM. DU BOST, président; DE CLERCQ (J.), DISIÈRE, HUISMAN VAN DEN NEST, JANSEN (Gustave), LAFONTAINE, LEBEAU, LEBON, LEGRAND, LIGY, PAULSEN, VAN FLETEREN, VINCK et ASOU, rapporteur.

MADAME, MESSIEURS,

La Chambre des Représentants a adopté et a transmis au Sénat le projet de loi concernant « l'incinération facultative des cadavres humains » ce que, pour abrégé, nous appellerons « la crémation ».

Cette proposition de loi fut déposée sur le Bureau de la Chambre, le 5 août 1925. Mais la question avait été soumise bien antérieurement à cette assemblée, car des propositions successives lui furent présentées en 1908, 1913, 1920 et 1922; mais elles devinrent caduques par suite de dissolutions. Le sujet avait du reste été traité déjà dans des discours prononcés à la Chambre, notamment en 1874, par M. Henri Bergé, et en 1883, par M. Goblet d'Alviella. La question est donc ancienne, et les discussions auxquelles elle a donné lieu nous permettent d'indiquer brièvement les objections des adversaires de la crémation, et la réponse de ses partisans.

MEVROUW, MIJNE HEEREN,

De Kamer der Volksvertegenwoordigers heeft het wetsontwerp, waarbij de lijkverbranding wordt toegelaten, goedgekeurd en aan den Senaat overgemaakt.

Dit wetsvoorstel werd bij het Bureau van de Kamer ingediend op 5 Augustus 1925. Doch veel vroeger reeds werd de kwestie aan deze vergadering voorgelegd, vermits achtereenvolgende voorstellen werden ingediend in 1908, 1913, 1920 en 1922; zij vervielen echter wegens ontbinding. Het onderwerp werd overigens behandeld in redevoeringen uitgesproken in de Kamer, namelijk in 1874 door den heer Henri Bergé, en in 1883 door den heer Goblet d'Alviella. Het vraagstuk is dus oud en de besprekingen, waartoe het aanleiding gaf, laten ons toe bondig de bezwaren aan te duiden van de tegenstanders der lijkverbranding, en het antwoord van de voorstanders.

On reproche d'abord à la crémation de ne répondre à aucun courant d'opinion et de n'être réclamée que par une infime minorité. A cela, on répond que partout où l'incinération a été autorisée, le nombre de ses partisans n'a fait que croître; qu'elle est pratiquée, en Europe, dans tous les pays, à part l'Espagne et la Belgique; qu'elle est autorisée par un grand nombre de pays hors d'Europe, notamment les États-Unis et le Japon; que le nombre de fours crématoires et d'incinérations ne cesse d'augmenter partout.

La question d'hygiène est ensuite discutée. Les adversaires de la crémation contestent que les phénomènes de décomposition des corps, qui s'accomplissent dans les cimetières, soient de nature à nuire à la salubrité publique. Qu'en tout cas, pareille source de contamination des eaux doit être bien exceptionnelle lorsque les cimetières sont bien situés, convenablement installés, suffisamment étendus pour que le temps requis s'écoule entre le renouvellement des fosses, et lorsque, d'autre part, les puits voisins sont bien construits.

A cela, on répond qu'indépendamment de la corruption de l'air par les exhalaisons, les eaux pluviales contaminées par les matières putrides des cimetières peuvent se mêler aux eaux souterraines qui servent à l'alimentation du voisinage; que tous les cimetières ne sont pas convenablement situés et installés, ni suffisamment étendus; que des exemples prouvent le danger, pour l'hygiène publique, du voisinage de certains cimetières.

On ajoute que l'augmentation sans cesse croissante des cimetières et de leur étendue crée des problèmes difficiles; que les grandes villes sont obligées de rejeter leurs cimetières loin de leur territoire; que la pratique de

Tegen de lijkverbranding werpt men vooreerst op dat zij aan geenerlei strooming van de openbare meening beantwoordt en slechts door een onbeduidende minderheid wordt geëischt. Daarop antwoordt men dat, overal waar de lijkverbranding werd toegelaten, het aantal voorstanders voortdurend toenam; dat zij in alle landen van Europa, behalve in Spanje en in België, is ingevoerd; dat zij toegelaten is in vele landen buiten Europa, namelijk in de Vereenigde Staten en in Japan; dat het aantal lijkverbrandingsovens overal voortdurend toeneemt.

Vervolgens wordt de kwestie van hygiëne besproken. De tegenstanders van de lijkverbranding betwisten dat de verschijnselen van ontbinding der lijken, die zich in de begraafplaatsen voordoen, van aard zouden zijn de openbare gezondheid te schaden. Dat in ieder geval de oorzaak van besmetting van het water zeer uitzonderlijk moet zijn indien de begraafplaatsen goed gelegen, behoorlijk ingericht en voldoende uitgestrekt zijn opdat de noodige tijd verloope tusschen de hernieuwing der graven en indien, anderzijds, de nabijgelegen putten goed zijn gebouwd.

Men antwoordt hierop dat, benevens de besmetting van de lucht door de uitwasemingen, het regenwater, besmet door de rottende stoffen van de begraafplaatsen, zich kan vermengen met het ondergrondsche water voor de bevoorrading van de omgeving; dat niet alle begraafplaatsen behoorlijk gelegen en ingericht, noch voldoende uitgestrekt zijn; dat uit voorbeelden het gevaar blijkt voor de openbare gezondheid van de nabijheid van zekere begraafplaatsen.

Men voegt daar aan toe dat het onophoudend toenemen van het aantal begraafplaatsen en van hun uitgestrektheid moeilijke vraagstukken opwerpt; dat de groote steden genoodzaakt zijn hun begraafplaatsen ver van

l'incinération diminuerait sensiblement la nécessité d'étendre sans cesse les champs de repos. Que c'est pour ce motif que plusieurs grandes villes, à l'étranger, font de la propagande pour l'incinération et l'ont même rendue gratuite pour les indigents.

On fait ensuite valoir contre la crémation des raisons d'ordre judiciaire. L'incinération enlèverait à la justice le moyen d'établir, par exhumation, autopsie et examen médico-légal, la preuve d'un crime, spécialement en matière d'empoisonnement. La crémation, en faisant disparaître la trace de certains poisons, assurerait dans bien des cas l'impunité et encouragerait ainsi le crime.

A cela, les partisans de la crémation répondent d'abord que l'inhumation telle qu'elle est pratiquée actuellement, sans aucune des garanties dont l'incinération sera entourée, est loin d'écarter les dangers que redoutent certains criminalistes; que par exemple l'embaumement, qui est autorisé, rend impossible toute recherche ultérieure, tant à cause de l'enlèvement des viscères que de l'introduction, dans les veines du cadavre, de certains poisons.

Ils font observer ensuite que l'incinération sera entourée de conditions spéciales de nature à écarter toute crainte à cet égard. Il faudra que le défunt lui-même ait exprimé par un acte en due forme sa volonté formelle d'être incinéré; que la demande en soit faite par la famille ou l'exécuteur testamentaire; que le médecin traitant atteste qu'il n'y a pas d'indices de mort violente; que la même attestation soit donnée par un médecin assermenté commis par l'officier de l'état-civil; que, si le médecin traitant ou le médecin assermenté ne peuvent affirmer l'absence d'indices de mort

hun grondgebied te verwijderen; dat de toeneming van de lijkverbranding de noodzakelijkheid om voortdurend de rustplaatsen uit te breiden aanzienlijk zal beperken. Dat om deze reden vele groote steden in het buitenland propaganda maken voor de lijkverbranding en haar zelfs kosteloos hebben gemaakt voor de onvermogens.

Tegen de lijkverbranding roept men verder redenen in van gerechtelijken aard. Zij zou het gerecht verhinderen, dank zij ontgraving, lijkschouwing en wettelijk geneeskundig onderzoek, het bewijs van misdaad te leveren, vooral in zake vergiftiging. De lijkverbranding zou, doordat zij het spoor van zekere giften doet verdwijnen, de ongestraftheid verzekeren van de misdaad en deze aldus aanmoedigen.

Daarop antwoorden de voorstanders van de lijkverbranding vooreerst dat de teraardebestelling, zooals zij nu wordt toegepast, zonder de minste van de waarborgen waarmede de lijkverbranding zal gepaard gaan, geenszins de gevaren verijdt die zekere strafrechtskundigen vreezen; dat, bij voorbeeld de balseming, die toegelaten is, alle latere opsporingen belet, zoowel wegens het verwijderen van de ingewanden als wegens het aanvoeren van zekere giften in de aderen.

Zij laten vervolgens opmerken dat de lijkverbranding zal vergezeld gaan van bijzondere voorwaarden, die van aard zijn om elke vrees dienaangaande te voorkomen. De aflijvige zal zelf, bij wilsbeschikking in behoorlijken vorm zijn wil hebben moeten te kennen geven verbrand te worden; het verzoek er toe zal moeten gedaan worden door de familie of door den testament-uitvoerder; de behandelende geneesheer zal moeten betuigen dat er geen aanwijzingen voorhanden zijn van gewelddadigen dood; dezelfde betuiging zal moeten gegeven worden door den beëdigden geneesheer, aangesteld door

violente, ou s'il existe des circonstances permettant de soupçonner une mort non naturelle, ou si le défunt n'a pas été soigné par un médecin pendant sa dernière maladie, le Procureur du Roi devra être saisi de la demande, procéder conformément à l'article 81 du Code civil et ordonner s'il y a lieu l'autopsie; le tout avant que l'autorisation d'incinérer soit accordée. Cet ensemble de précautions paraît suffisant pour écarter les craintes exprimées sur le terrain judiciaire.

Le dernier argument des adversaires de la crémation, et c'est sans doute celui qui soulève le plus d'opposition, est d'ordre sentimental et religieux.

Raison d'ordre sentimental : il ne faut pas, dit-on, contrarier le travail de la nature; l'inhumation est un geste de respect par lequel on confie à la terre la dépouille d'un être cher; l'incinération est un geste brutal livrant à la destruction par le feu, et en quelques instants, ce qui reste de l'homme. C'est une atteinte au culte des morts, si vivace dans nos populations, et qui se manifeste d'une façon si touchante et si éloquente aux jours traditionnels de la visite des cimetières.

On répond que le respect des morts n'est en rien contrarié par l'incinération, qui se pratique dans des conditions de haute tenue morale et de dignité; que l'action de la flamme purificatrice, qui ne fait qu'accélérer l'inévitable destruction du cadavre, répugne moins au sentiment que la pensée d'une lente putréfaction, au fond d'une fosse; que les pratiques extérieures du culte des morts, indé-

den ambtenaar van den burgerlijken stand; indien de behandelende of beëdigde geneesheer de afwezigheid van sporen van gewelddadigen dood niet kunnen bevestigen, of indien er omstandigheden de veronderstelling van een niet natuurlijken dood toelaten, of indien de overledene niet verpleegd werd door een geneesheer tijdens de laatste ziekte, zal de Procureur des Konings over de zaak kennis moeten nemen, te werk gaan overeenkomstig artikel 81 van het Burgerlijk Wetboek en, desgevallend, de lijkschouwing gelasten; dit alles vóór de lijkverbranding wordt toegelaten. Deze gezamenlijke voorzorgen blijken voldoende om de op gerechtelijk gebied uitgebrachte vrees te verwijderen.

Het laatste argument van de tegenstanders der lijkverbranding, en dat ongetwijfeld het meeste verzet uitlokt, is van gevoels- en godsdienstigen aard.

Gevoelsreden : men mag, wordt gezegd, het werk van de natuur niet tegenwerken; de teraardebestelling is een daad van eerbied waarbij men het overblijfsel van een geliefd wezen aan de aarde toevertrouwt, de lijkverbranding is een brutale daad waarbij datgene wat van den mensch overblijft aan de vernieling in weinige oogenblikken door het vuur, wordt overgeleverd. Het is een aanslag op den eerbied voor de dooden, die zoo levendig is onder onze bevolking en die op zoo roerende en zoo sprekende wijze tot uiting komt op de gebruikelijke dagen van het bezoek aan de begraafplaatsen.

Men antwoordt dat de eerbied voor de dooden in niets wordt verhinderd door de lijkverbranding, die in de meest zedelijke en waardige omstandigheden wordt voltrokken; dat de werking van de zuiverende vlammen, die de onvermijdelijke vernieling van het lijk slechts verhaast, minder het gevoel kwetst dan de gedachte aan een langzame verrotting in de diepte van een graf; dat de uitwendige eer-

pendamment du souvenir qui leur est dû, peuvent aussi bien s'exercer si la tombe contient l'urne renfermant les cendres du défunt, que si elle recouvre un corps en décomposition.

On fait d'ailleurs observer que ne seront l'objet de l'incinération que ceux qui l'auront eux-mêmes voulu. Que l'incinération a encore l'avantage de faire disparaître la crainte, si générale, des inhumations précipitées.

Raison d'ordre religieux : les catholiques, adversaires de la crémation, tout en reconnaissant qu'elle n'est interdite par aucune loi divine ni par aucun dogme, disent qu'elle est en opposition avec la discipline pratique adoptée par l'Église; ils la réprouvent donc comme mode normal de funérailles.

Les partisans répondent en invoquant l'avis contraire de diverses autorités, et la circonstance que l'Église catholique, dans d'autres pays, ne semble manifester aucune hostilité à la crémation, que même en Italie les urnes des incinérés sont reçues dans les églises. Que l'incinération est admise par les diverses églises protestantes et par la religion juive. Ils font enfin cette observation qui paraît péremptoire : c'est que si les catholiques considèrent la crémation comme réprouvée par leur religion, rien ne les oblige à y recourir puisqu'elle est entièrement facultative; mais que ce n'est pas une raison pour prétendre l'interdire aux autres, dans un pays où la Constitution assure à tous la liberté de conscience, et où il n'y a pas de religion d'État.

Tels sont, brièvement exposés, les deux points de vue qui s'affrontent dans la question soumise au Sénat.

bewijzen aan de dooden, onaangezien de herinnering die hun verschuldigd is, even goed tot uiting kunnen komen indien het graf de urn met de assche van den overledene dan het lijk in ontbinding bevat.

Men laat overigens opmerken dat alleen zal verbrand worden het lijk van hen die het zelf hebben gewild. Dat de lijkverbranding overigens nog de zoo algemeen verspreide vrees voor overhaaste teraardebestelling zal doen verdwijnen.

Reden van godsdienstigen aard : terwijl de katholieken, tegenstanders van de lijkverbranding, erkennen dat zij niet verboden is door eenigerlei goddelijke wet of eenigerlei dogma, verklaren zij dat zij strijdig is met de practische tucht door de Kerk aangenomen; zij keuren haar bijgevolg af als normale wijze van teraardebestelling.

Als antwoord roepen de voorstanders het daarmee strijdig oordeel in van verscheidene gezaghebbende personen, alsmede het feit dat de Katholieke Kerk in andere landen niet vijandig blijkt te staan tegenover de lijkverbranding, en dat in Italië de urnen met de assche zelfs in de kerken worden aanvaard. Dat de lijkverbranding is toegelaten door de verschillende protestantsche kerken en door den Joodschen godsdienst. Zij maken, ten slotte, deze blijkbaar afdoende opmerking dat, indien de katholieken de lijkverbranding beschouwen als strijdig met hun godsdienst, zij geenszins verplicht zijn er hun toevlucht toe te nemen, vermits zij geenszins verplichtend is; dat dit echter geen reden is om haar aan anderen te willen verbieden in een land waar de Grondwet aan allen de gewetensvrijheid verzekert en waar geen Staatsgodsdienst bestaat.

Dit zijn, bondig uiteengezet, de beide gezichtspunten die tegenover elkander staan in de kwestie die aan den Senaat is voorgelegd.

Le projet de loi que nous avons à examiner a été voté à la Chambre, dans la séance du 9 juillet 1931, par 82 voix contre 72 et 8 abstentions, dont cinq de membres qui avaient pairé avec des collègues.

Voici le résumé de ses dispositions :

L'article 1er autorise l'incinération. Les articles 2 et 3 permettent aux communes, sur avis de la Députation permanente et moyennant approbation du Roi, d'établir un four crématoire, soit seules, soit en association avec d'autres communes, et aux conditions que déterminera un arrêté royal.

Les articles 4 à 8 sont relatifs à la constatation de la volonté du défunt d'être incinéré et aux précautions à prendre pour s'assurer des circonstances et de la cause de la mort, ce que nous avons indiqué plus haut.

Enfin l'article 9 édicte les sanctions destinées à assurer l'exécution de la loi.

Dans sa séance du 9 décembre dernier, par 8 voix contre 5, votre Commission de la Justice s'est ralliée à ce projet, dont elle a l'honneur de proposer l'adoption au Sénat.

Le Rapporteur,
ALBERT ASOU.

Le Président,
DU BOST.

Het wetsontwerp dat wij moeten onderzoeken werd in de vergadering van 9 Juli 1931 van de Kamer goedgekeurd met 82 tegen 72 stemmen en 8 onthoudingen; 5 van de 8 leden die zich onthielden hadden met collega's afgesproken.

Ziehier de samenvatting van de bepalingen :

Bij het eerste artikel wordt de lijkverbranding toegelaten. De artikelen 2 en 3 laten aan de gemeenten toe, op advies van de Bestendige Deputatie, goedgekeurd door den Koning, een lijkverbrandingsoven op te richten, hetzij alleen, hetzij samen met andere gemeenten onder de voorwaarden te regelen bij Koninklijk besluit.

De artikelen 4 tot 8 betreffen de vaststelling van den wil van den overledene verbrand te worden, en de voorzorgen te nemen om zich te verzekeren van de omstandigheden en van de oorzaak van het overlijden, zooals wij hooger hebben aangeduid.

Ten slotte bepaalt artikel 9 de straffen die de uitvoering van de wet moeten verzekeren.

In haar vergadering van 9 December jl. heeft uwe Commissie, met 8 tegen 5 stemmen, het ontwerp aangenomen, waarvan zij de goedkeuring voorstelt aan den Senaat.

De Verslaggever,
ALBERT ASOU.

De Voorzitter,
DU BOST.